

SUTHERLAND, ANNE
GYPSIES: THE HIDDEN AMERICANS

Tavistock Publications. 1975, 330 pp. ISBN 0029322006.¹

Terénní výzkum Cikánů (*Gypsies*) vyvolává — a to v extrémní poloze — otázky, jimž se antropolog v jiných případech snáže vyhne. Jedná se zejména o spolehlivost a status informací a událostí, jak je Cikáni prezentují outsiderům. Antropolog nemůže ustavit novou „objektivitu“, nezávislou na jeho historicky dané pozici outsidera. Cikáni přežili jako svébytná etnická skupina i přes to, že soustavně udržovali ekonomické a politické styky s gadži (ne-Cikány a outsidery). Při komunikaci s gadži bývají Cikáni patričním způsobem flexibilní. Otázky vyvolávají chameleonské odpovědi. Ještě větší potíž pro antropologa s sebou nese to, že Cikáni věnují značnou pozornost zachování svých tajemství a jen stěží je přesvědčíte o tom, že by jejich odhalením gadžům mohli něco získat. Při zúčastněném pozorování mezi Cikány by tak měly být zcela minimalizovány jakékoli intervence, které by přitáhly pozornost ke skutečným zájmům pozorovatele.

Není překvapivé, že systematického a původního materiálu o Cikánech je jako šafránu, a to navzdory existenci rozsáhlých bibliografií o této skupině. Akademičtí ciganologové (*gyptologists*) často jen přebírali a překrucovali materiál pocházející z terénních výzkumů někoho jiného, nebo generalizovali na základě ojedinelé letné zkušenosti. Teoretická tematizace cikánských rituálních tabu či kočovnictví zdůrazňovala „východní původ“ či genetický determinismus. V nedávné době se nás pak sociologové a odborníci na výchovu snažili zastrašit koncepty „vývojově retardovaných marginálů“ (Goulet — Walshok 1971) či „kulturních deprivantů“ (*The Plowden Report* 1967; viz sv. 2, Appendix 12, sekci věnovanou Cikánům).

Těmto svodům a pokušením se Anne Sutherlandová dokázala vyhnout. Otevřeně deklaruje svou oficiální pozici gadžovské učitelky mezi Cikány a zkoumá její limity i potenciál. Tím, že sama otevřeně upozorňuje na oblasti, kde je její materiál neúplný, se vystavila kritice, která vůči ní byla nedávno vznesena v *RAIN* (Ballard 1975) a jejíž autor tvrdí, že její etnografie je „poměrně slabá“. Já mohu nad kvalitou její etnografie pouze žasnout.

Pro Sutherlandovou je klíčovou ideologická distinkce mezi Cikány a gadži. Tam, kde jiní viděli dezintegraci rozvinuté průmyslové společnosti, ukazuje pozoruhodnou schopnost adaptace amerických Cikánů. Politici v Anglii i jinde by si měli povšimnout, že většina Cikánů v kalifornském Barvale „žije v domech“, nejsou ovšem ani asimilovaní, ani usedlí. Průměrná rodina cestuje 42% z celkového času, přičemž na cestách přespávají v karavanech, motelech, či u příbuzných od Aljašky po Havaj. Romové převzali americké symboly, ale reinterpretovali si je. Jejich lídři tak například okázale nosí šerifské zlaté hvězdy. Díky moderním technologiím mohou být ti, kteří jsou přechodně zapuzeni z důvodu rituální nečistoty, v kontaktu s ostatními po telefonu. Protože se mělo za to, že Cikáni s postupem vývoje zmizí, většina Američanů je nerozpozná. Romské věštkyňe se z důvodu většího zisku vydávají za Indky.

1 Okely, Judith 1975, Review of Sutherland's "Gypsies: the Hidden Americans", *Journal of the Anthropology Society of Oxford*, Trinity Term, pp. 129–130. Za svolení k publikaci překlada redakci upřímně děkujeme.

Romové mohou ostatním Američanům, kteří se na ně dívají zvenčí, připadat demoralizovaní. Romové však na sebe nahlížejí jinak. Pobírání sociální podpory, což gadžové ve vlastním případě považují za stigmatizující, znamená pro Cikány pouze zdroj, jehož je třeba využít, stejně, jako dříve žebrání. Nezdá se přitom, že by negramotnost představovala pro využívání byrokratického aparátu nějakou překážku. Styk s policií není příznakem pronásledování, ale zbraní, kterou cikánští „náčelníci“ využívají proti svým protivníkům. Cikáni si zachovali svůj vlastní soudní aparát — například *kris*, cikánský soud — o kterém se někteří ciganologové domnívali, že již vymizel. Sutherlandová předkládá analýzu jeho fungování a detailní případové studie — něco, co doposud učinilo jen nemnoho autorů.

Největší přínos knihy spočívá v analýze rituální nečistoty. V literatuře lze nalézt řadu rozptýlených odkazů na rituální tabu, ale prakticky nikdo doposud nerozpoznal klíčový vztah mezi nečistotou a udržováním etnické hranice ze strany Cikánů. Víra v rituální nečistotu odráží a zároveň upevňuje nezávislost na většinové společnosti, žádný program liberální integrace ji nemůže považovat za pouhou „kulturu“.

Přístup k praktikám a přesvědčením spojeným s rituální nečistotou získala Sutherlandová díky tomu, že je žena (jedná se o oblast, za niž nesou zodpovědnost ženy). Její postavení ředitelky školy pro Romy jí pak umožnilo proniknout do podstaty politického soupeření. Protože ale nemohla s rodinami cestovat, bylo její přímé pozorování Cikánů při zajišťování obživy nevyhnutelně omezené. Nabízí však několik pronikavých komentářů týkajících se spolupráce při zajišťování obživy a vyhýbání se námezdní práci.

Bylo by ovšem důležité vědět, do jaké míry dokázali Cikáni, kteří pobývali v Barvale, díky škále svých profesí využívat specifickou ekonomickou niku. Nevíme, zda během svých častých cest mimo Barvale naráželi na hojné, nebo naopak omezené subsistenční příležitosti. Naopak barvitě popisují využívání sociálních dávek v Barvale mohou bezděčně zveličovat význam tohoto zdroje příjmu ve srovnání s jinými.

Sutherlandová se zaměřila na vnitřní cikánskou organizaci, aby zpochybnila lidové pojetí Cikánů jako párijské skupiny. To lze chápat jako nezbytný výchozí bod. Vnitřní soudržnost cikánské společnosti ovšem není nezávislá na okolní většinové společnosti, na níž jsou Cikáni odkázáni, pokud jde o živobytí a jejíž souhlas je nezbytný pro vstup na určité území. I přes významné kategorie a vnitřní dělení cikánské společnosti zůstávají klíčovými kategoriemi Cikáni v opozici vůči gadžům. Teoretické uchopení vnitřní sociální organizace by mělo zohledňovat její mnohočetné vazby na většinovou společnost a dál. Vodítkem zde mohou být stereotypy na obou stranách. Ty mohou být převráceným ideálem či reinterpretací empirických informací, nikoli však představami vytvořenými ve vakuu.

Knihla A. Sutherlandové *Cikáni: neviditelní Američané*² je každopádně příkladem pro budoucí studium Cikánů, a to kdekoli. Sutherlandová, která se ve svém oboru dobře orientuje, prokazuje bystrost a rafinovanost, které ji staví Cikánům na roveň; výrazným způsobem přitom pozvedá úroveň analýzy v ciganologii — oboru, který se dotýká také našich vlastních fantazií.

2 Česky: Sutherland, Anne. 2014. *Romové: neviditelní Američané*. Praha: Romano Džaniben. V originálu kniha vyšla v roce 1975 pod názvem *Gypsies: The Hidden Americans*. V přepracované podobě vyšla v roce 2016 pod názvem *Roma. Modern American Gypsies*. (pozn. překl.).

LITERATURA

Ballard, Roger. 1975. Sutherland, Anne. 1975. *Gypsies: the Hidden Americans*. New York: Macmillan Co. (review), *RAIN*, 8:1–12.

Goulet, D. — Walshok, M. 1971. Values among the Underdeveloped Marginals: the Case of Spanish Gypsies. *Comparative Studies in Society and History*, 13(4): 451–472.

Sutherland, Anne H. 2016. *Roma. Modern American Gypsies*, Illinois: Waveland Pres

The Plowden Report 1967. *Children and their Primary Schools. A Report of the Central Advisory Council for Education (England)*, London: Her Majesty's Stationery Office (H.M.S.O.); (dostupné na: <http://www.educationengland.org.uk/documents/plowden/plowden1967-2.html> ; pozn. překl.).

Judith Okely

Z angličtiny přeložil Marek Jakoubek